

Bokanmälningar

Björn Kjellström och Per Kågeson: Rösta Nej!

Björn Kjellströms och Per Kågesons bok *Rösta Nej!* (Liber Förlag, Stockholm 1979, 161 s, ca 18 kr) är skriven på uppdrag av Folkkampanjen Nej till kärnkraft. I sitt arbete har författarna haft hjälp av en av Folkkampanjen utsedd referensgrupp. Boken torde därför utgöra en sammanfattning av det sakliga underlaget för den sk Nej-sidans ställningstagande liksom dess förslag till strategi för en eventuell avveckling av kärnkraften. Förmodligen utgör den också den väsentligaste informationskällan inför folkomröstningen för många av Nej-sidans sympatisörer. Trots detta har boken, så vitt jag vet, inte utsatts för någon granskning i massmedia. Syftet med denna recension är att granska Kjellströms och Kågesons (K&K) arbete främst med avseende på deras analys av en kärnkrafts-avvecklings konsekvenser för samhälls-ekonomi.

Emellertid bör det på en gång framhållas att den ekonomiska analysen har en mycket undanskymd roll i K&K:s framställning. Tyngdpunkten ligger i stället på en beskrivning av de tekniska egenskaperna hos olika typer av energiförsörjningssystem, de risker av skilda slag som är förenade med användningen av dessa system samt deras inverkan på den fysiska miljön. Det är också på dessa punkter som boken har sin styrka. Som lekman på området anser jag att framställningen är lättläst men ändå så inträngande att den har ett högt informa-

tionsvärde. Fördjupningar och förklaringar återfinns i särskilda "faktarutor". I dessa delar står textens saklighet i bjärt kontrast till de fåniga "pratbubblor" som av någon anledning placerats ut på en rad ställen i boken.

Beskrivningen av de olika energiförsörjningssystemen leder till slutsatsen att kärnkraften bör avvecklas. Grunden för detta är att K&K anser att kärnkraftens risker är oacceptabla. De hävdar bestämt att dessa risker underskattats av såväl den sk Rasmussenrapporten som av olika svenska energiutredningar, men ingen alternativ riskbedömning presenteras. Samtidigt är det intressant att notera att K&K finner risken för dammräs vid vattenkraftanläggningar så liten att man även i fortsättningen bör utnyttja denna energikälla, liksom att de inte obetingat förordar en omedelbar avveckling av kärnkraften. K&K synes således acceptera tanken att man kan göra en avvägning mellan, å ena sidan, katastrofala olyckor med låg sannolikhet och, å andra sidan, säkra kostnader.

Om denna tolkning är riktig är det förvånande att den föreslagna avvecklingsperioden (10 år) inte närmare motiveras. Det är ju i första hand avvecklingstakten som skiljer de olika alternativen i folkomröstningen. På denna punkt kan författarna dock i någon mån försvaras av att de sk Ja-alternativen ännu inte hade formulerats när boken skrevs.

Presentationen av det föreslagna av-

vecklingsalternativet sker i första hand i form av en energibalans för 1990. Denna jämförs med motsvarande energibalans hämtad ur folktopparens energi-proposition. Genom att diskutera energi-alternativen med utgångspunkt i olika energibalanser följer man en tradition som etablerats i en rad statliga energi-utredningar; intresset riktas mot energitillförseln och energianvändningens fysiska sammansättning snarare än mot energipriser, de energikrävande sektorernas konkurrensmöjligheter etc.

I K&K:s framställning innebär avvecklingsalternativet en 115 TWh lägre energianvändning (29 TWh lägre elanvändning) än den som energi-propositionen förutsätter. Av dessa 115 TWh utgörs emellertid 104 TWh av de omvandlingsförluster i kärnkraftsverken som normalt inte redovisas men som K&K anser bör inkluderas på energibalansens användningssida. Det betyder att den slutliga energianvändningen i avvecklingsalternativet endast är 25 TWh (-29 TWh el + 4 TWh bränslen) lägre än i propositionens alternativ. Elbesparingen fördelas med 10 TWh på industrin och 20 TWh på övrigsektorn, främst i form av lägre elvärmeanvändning än i propositionens alternativ. I transportsektorn räknar man med 1 TWh ökning av elanvändningen i de kollektiva transportsystem som man väntar skall reducera användningen av bensin och dieselolja med 13 TWh.

På tillförselsidan innebär alternativen samma oljeanvändning liksom samma utnyttjande av bark och lutar. Kärnkraften ersätts i första hand av besparingsåtgärder och ökad produktion i kolbaserade kraft- och värmeverk. Avvecklingsalternativet innebär därför 20 TWh större kolanvändning än propositionens alternativ (65 TWh i stället för 45 TWh). Den andra väsentliga skillnaden mellan propositionens och K&K:s alternativ är att det senare förutsätter en tillförsel av 14 TWh naturgas från Danmark och Tyskland år 1990. Därutöver förutsätter K&K 4 TWh vindkraft samt ökad användning av vattenkraft (+ 1 TWh), biomassa (+ 5 TWh) samt torv (+ 5 TWh).

K&K:s avvecklingsalternativ innebär således inte i första hand en ökad satsning på sk alternativa energislag, utan tyngdpunkten ligger på hushållningsåtgärder och introduktion av kol och naturgas i relativt stor skala. Det är en brist i framställningen att författarna inte diskuterar förutsättningarna för att den antagna naturgasimporten skall kunna realiseras. Sakläget är ju att de dansksvenska förhandlingarna knappt har inletts och att utbyggnaden av det danska rörsystemet ännu är på projekteringsstadiet.

Bokens näst sista kapitel behandlar konsekvenserna av en kärnkraftsavveckling. De ekonomiska konsekvenserna belyses med hjälp av en jämförelse mellan propositionens alternativ och avvecklingsalternativet med avseende på investerings- och driftkostnader, huvudsakligen i elsektorn. Några effekter på andra sektorer via högre elpris räknar man inte med. Författarnas recept för att undvika sådana effekter är subventioner till energikrävande industrier, möjligen i förening med övergång till elprissättning baserad på kraftsystemets styckkostnader. (För närvarande baseras eltarifferna på kraftsystemets marginalkostnader.) Att en sådan förändring av principerna för elprissättning kan vantas medföra kostnader i form av minskad effektivitet i användningen av ekonomins resurser, vilket innebär att kärnkraftsavvecklingens kostnader blir större än de skulle ha varit vid marginalkostnadsprissättning, verkar K&K inte vara medvetna om.

Den ekonomiska jämförelsen mellan de olika alternativen ger anledning till ytterligare några frågetecken. Framst gäller detta uppskattningen av kostnaden för elbesparande åtgärder i industrin. Således anges att investeringar på 2500 Mkr skulle göra det möjligt att reducera industrins elanvändning med 6 TWh per år, dvs det skulle kravas en investering på 41 öre per årligen inbesparad kWh. Detta är en uppseendeväckande låg kostnad. Om K&K:s beräkningar är korrekta skulle besparingsinvesteringar i industrin vara avsevärt mer lönsamma än

vesteringar i nya kraftverk, även vattenkraftverk. Emellertid är dessa investeringsmöjligheter så gynnsamma att de är lönsamma även vid elpriser som svarar mot de existerande kärnkraftverkens rörliga kostnader (ca 5 öre/kWh). Därmed bör dessa investeringar genomföras även vid fortsatt utnyttjande av kärnkraften och är alltså inte alternativskiljande. I fallet med fortsatt kärnkraftanvändning kan den kapacitet i kraftsystemet som "blir över" när besparingsinvesteringarna genomförts användas för att tex reducera oljeanvändningen. Genom att bortse från detta underskattar K&K kostnaden för att avveckla kärnkraften.

En annan dunkel punkt i den ekonomiska kalkylen hänger samman med den omfattande övergång från individuella till kollektiva transportmedel som K&K räknar med. Denna omstrukturering av transportsystemet har gynnsamma effekter på energibalansen; bransleanvändningen reduceras med 13 TWh/år medan elanvändningen endast ökar med 1 TWh/år. Såvitt jag har kunnat finna har dock K&K gjort den orealistiska förutsättningen att detta skall kunna åstadkommas utan extra investeringar eller ökade driftkostnader inom transportsystemet. Man kan också sätta ett frågetecken för uppskattningen av den planerade naturgasimportens kostnader. Osäkerheten torde här vara så stor att en kommentar hade varit på sin plats.

K&K kommer fram till att en kärnkraftavveckling kan beräknas kosta var-

je medborgare 13 kr/månad under resten av detta sekel. Motsvarande siffra i Konsekvensutredningen är ca 80 kr/månad. Som framhölls ovan finns det en rad skäl att justera K&K:s siffra uppåt. Man får emellertid räkna med att såväl K&K som ledande företrädare för Folkkampanjen verkligen tror att kostnaden för en kärnkraftavveckling är ca 10–15 kr per person och månad under återstoden av detta sekel. Jag föreställer mig att många läsare undrar varför man inte föreslår en snabbare avveckling när en avveckling under tio år kostar så litet. Skulle en snabbare avveckling innebära påtagligt högre kostnader, eller är det en obenägenhet att uppge materiell standard som lett till tioårsalternativet? K&K ger inget svar på dessa frågor.

På ett ställe i boken (sid 149) säger K&K: "Vi måste lita på experter när vi tar ställning till olika energifrågor. Problemen är alltför komplicerade för att var och en av oss ska kunna tränga in i detaljerna. Men vi måste övertyga oss om att de experter vi litar till verkligen ger oss hela sanningen." "Rösta Nej!" ger oss inte hela sanningen och allt som står i "Rösta Nej!" är inte sant. En kompetent behandling av energiförsörjningens fysiska aspekter paras med en felaktig och vilseledande ekonomisk analys, som inte bli bättre av att dess slutsatser presenteras med en påtaglig tvärsäkerhet.

Ekon dr *Lars Bergman*
Handelshögskolan i Stockholm